

Doktor Faust

Staré divadlo Karola Spišáka v Nitre

Autor spracovanej predlohy (Johannes doktor Faust. Strašlivá komédie s čertem a ještě strašlivějším do pekla vzetím ubohého Fausta při strašném faierverku a hrůzyplném hromobití. Truchlohra v šesti jednáních od A. B): Marek Zákostecký

Autor prekladu: Ivan Gontko

Réžia: Marek Zákostecký

Dramaturgia: Nikoleta Hvizd Tužinská

Scéna, bábky a kostýmy: Marek Zákostecký

Hudba: Martin Husovský

Premiéra: 28. 2. 2021.

Kto by dnes odmietol lukratívnu ponuku, sľubujúcu uznanie, bohatstvo, slávu? A k tomu ešte zadarmo, resp. za dušu, v ktorú aj tak neverí? Že ide o aktuálnu tému, iste nikto nepochybuje. Preto dramaturgia Starého divadla Karola Spišáka v Nitre nepochybila, keď sa odhodlala zaradiť do svojho repertoáru nesmrteľný a nadčasový príbeh doktora Fausta. Ide o námet, ktorý bol knižne i divadelne nespočetnekrát spracovaný a predsa má stále čím osloviť príjemcu. Napokon, kým človek bude túžiť po sláve a bohatstve, ktoré by získal bez práce a odriekania, dovtedy bude doktor Faust aktuálny.

Český originál dramatickej predlohy (*Johannes doktor Faust. Strašlivá komédie s čertem a ještě strašlivějším do pekla vzetím ubohého Fausta při strašném faierverku a hrůzyplném hromobití. Truchlohra v šesti jednáních od A. B.*) priniesol do Nitry hosťujúci režisér Marek Zákostecký. Text preložil a aktualizoval Ivan Gontko. Keďže pre koronakrízu sa premiéra nemohla uskutočniť v divadle, ujala sa jej slovenská televízia (RTVS) a odvysielala ju na svojom druhom programe 28. 2. 2021.

Z nezvyčajne prázdneho hľadiska na neosvetlené javisko, nad ktorým tróni nadpis *Memento mori*, vychádza mestský úradník doktor Čierny, ktorý má za úlohu zatvoriť, zlikvidovať divadlo. Je to prototyp úradníčka (presvedčivo ho zahral Juraj Bednarič), ktorý bez uvažovania si vynucuje splnenie administratívneho nezmyslu. Reálnej postave zo súčasnosti zodpovedá riadiaci pult s prístrojmi v popredí scény. Prvý rozruch vyvolá na pohľad tajomná mlčiaca postava v čiernom, uvedená ako principál. Nereaguje na rečenie nevolaného hosťa, ale naopak ponúka mu uznanie, bohatstvo i slávu, ak prejde na javisko. Prijatím ponuky sa začína príbeh o Faustovi.

Autorom scény, bábok a kostýmov bol režisér Marek Zákostecký, známy nielen v Čechách, ale aj v zahraničí svojou nápaditou a invenčnou tvorbou. Divákovi ani v tomto prípade neostáva nič iné, ako vzdať sa známeho príbehu o Faustovi a obdivovať všetko, čo réžia ponúka. Predovšetkým je to jazyk, ktorý svojou archaickosťou vytvára kolorit dávnych

čias, keď ešte po svete kočovali bábkové divadielka. Tie pripomína nielen jazyk, ale aj scéna svojou výtvarnou zložkou a vizážou celého javiska so zadnou i bočnými maľovanými kulisami. Ale réžia nenechá diváka dlho v ilúzii divadelného výtvarna, vracia ho do súčasnosti cez riadiaci pult a zručnú manipuláciu pohybu na javisku. Toto všetko má v moci divadelný manipulátor (ako ho vtípne nazval riaditeľ divadla), teda princípál, výborne stvárnený Ivanom Gontkom, ktorý nielen riadi pohyb na javisku, ale aj preberá dialógy postáv. Napokon aj v marionetovom divadle rozpráva za bábkový herec. Návraty z príbehu do technickej reality a znehybnenie bábok naznačovali konce a začiatky jednotlivých dejstiev. Do rozprávkového sveta navracala divákov postavička s činelnami.

Obdivuhodné boli kulisy nielen tvarovo, ale aj farbou osvetlením, mobilitou a variabilitou. Ich posúvaním sa menil nielen priestor, ale aj svet „ľudský“ či nadprirodzený, stabilný či pohyblivý. Umožňovali cestovať, premiestňovať sa z pracovne do krajiny, či prepadnúť sa do pekla atď., čím sa hre zabezpečovala pohyblivosť postáv a dynamickosť príbehu. Apropo postavy. V danom prípade živí ľudia nahrádzali bábkový. Teda nielen scéna, ale aj postavy potvrdzovali víziu kočovného divadla, lebo sa pohybovali ako marionety. Ich trhané pohyby a „štronzá“ si vyžadovali sústredenosť a koncentráciu hercov, aby nepokazili dokonalý dojem drevenej bábky. M. Zákostelecký im to sťažil nielen drevenými rukami, ale aj veľkými hlavovými maskami, čím sa ich postavy zväčšili a priestor mohli sledovať iba priezorom na krku bábky. Majstrovsky boli stvárnené postavy Gašpara (Simon Fico) a sluhu Wagnera (Eduard Valašík). Ten svojou upätosťou a nemeckým prízvukom bol karikatúrou úslužnosti a podlízavosti.

Príbeh sa v druhom dejstve presunul do iného sveta, kde sa dejú rozprávkové (a zároveň režijné) zázraky, ožívajú kulisy a menia sa na havranov, Mefistofeles (Peter Lupták) začína plniť Faustove želania atď. Zvláštnu úlohu tu zohráva Gašpar, ktorý sa posmieva čertovi a je karikatúrou negatívnych ľudských vlastností, za čo ho čert unesie. Z toho kedysi vyplývalo pre diváka ponaučenie, že čerta treba brať vážne.

Už v druhom dejstve si tvorcovia dovoľujú vsunúť do jazyka aktualizačné prvky. Napríklad Faust, keď s nadšením obdivuje svoj nový palác, najviac ho osloví splachovací záchod a štyri kúpeľne (nepripomína to bývanie súčasných slovenských oligarchov?).

V treťom dejstve poteší hlavne prítomných oteckov objavenie sa Heleny Trójskej v sporom oblečení vo výtvarnom zobrazení (ako obraz), podobne aj Alexander Macedónsky (ale vo vojenskom šate).

Režisér s obľubou nahrádzal bábky kreslenými postavami, alebo iba hlavami vystrčenými zo steny a pod. Režijné a scenáristické nápady, podoby bábok a kostýmy boli vari najpozoruhodnejšími prvkami tejto inscenácie.

Ale aby sme ukončili Faustovo trápenie, musíme spomenúť posledné dejstvo, kde Faust čaká na koniec svojho života a nechá sa strážiť dvoma dedinčanmi. Tieto dve postavy prispeli k nadľahčeniu smutného konca, lebo znázorňovali zbabelých a hlúpych ľudí, ktorí sa ulakomili na ponúkaný peniaz. Treba priznať, že táto časť bola pridlhá, opakovala sa a napokon už nudila.

Výpovedná hodnota „trúchlohry“ *Doktor Faust* spočívala v zmene zovňajška a správania sa hlavnej postavy. Po každom prianí pribúdali bábkové prvky na postave Fausta. Najprv to bolo drevené predlaktie, potom kostým a napokon hlavová maska. Prepad Fausta do pekla bol veľkolepý výtvarne i zvukovo, čo podporila výborná scénická hudba v autorstve Martina Husovského.

Posledná scéna disponuje silným kontrastom v podobe ticha a vo výzore doktora Čierneho. Už to nie je rozkazovačný úradník, ale pokorná bábka s drevenými rukami, hlavovou maskou a s ochotou odvolať pôvodný dôvod návštevy divadla. Dokonca pobožká ruku principálovi. Tajomstvo premeny neostalo utajené – principál vlastnil podpísanú dohodu.

Pre koho je hra *Doktor Faust* určená? Určite nie najmenším divákom, ale väčšie deti, hlavne v sprievode rodičov, prípadne učiteľa, ktorí ich trochu predpripravia sa budú tak isto dobre zabávať ako ich sprievodcovia.

Po dlhom pôste treba divadelné predstavenie *Doktor Faust* – i keď iba na televíznej obrazovke – pokladať za „majsterštuck“ divadelného mága Mareka Zákosteleckého a pochúťku pre divákov

Marta Žilková